

Кочубейник Ольга Миколаївна,
провідний науковий співробітник
лабораторії психології політико-
правових відносин Інституту соціальної
та політичної психології НАПН України,
доктор психологічних наук, старший
науковий співробітник

СОЦІАЛЬНИЙ ПЛЮРАЛІЗМ: ДИСКУРСИВНА ІНТЕРВЕНЦІЯ У СФЕРУ ПРАВА

Сучасний період існування європейських суспільств маркується як період трансформації сформованого соціального порядку і змін як системи організації світу загалом, так і системи організації соціального світу зокрема. Зрозуміло, що такі оцінки спираються на соціальну подієвість: розпад СРСР та соціалістичного блоку, утворення Європейського Союзу, збільшення кількості його членів, створення Єврозони, а тепер – репліки щодо їх неспроможності.

У масовому дискурсі закріплюється ідея переходу до соціального хаосу. Таке прочитування соціальності підштовхує до прийняття соціального різноманіття й формування уявлень про рухливість соціального простору, а отже, пошуку нових механізмів його опанування.

Однією із версій такого опанування постає плюралізм як варіант розуміння соціальної цілісності. Ґрунтований на запереченні тоталітарних нарацій (і дискурсу тоталітарності загалом), порядок дискурсу плюралізму, на наш погляд, сприятиме розробленню методологічних орієнтирів, адекватних особливостям сучасних соціальних метаморфоз та зрушень.

Соціальний плюралізм як принцип, за яким визнано різноманіття форм спільного буття людей (множинність суб'єктів і соціальних інститутів), розгортається як простір, у якому можливе забезпечення стабільного рівноправного співіснування різних модусів суспільного за допомогою соціальної комунікації. Його слід розглядати як феномен, що відображає і різноманітність, і культурний консенсус, і новий соціальний порядок.

Специфіка соціального плюралізму як принципу організації соціальності в сучасному соціогуманітарному знанні ще недостатньо досліджена, проте виразно вимальовуються

зони, де таке врахування є вкрай необхідним. Зокрема, може йтися про методологічний організаційний принцип дослідження різних соціокультурних явищ, одним з яких є правовий плюралізм – необхідність урегулювання відношень між дискурсами монополії права та дискурсами поліетнічності й поліконфесійності.

Отже, прийняття за основу ідеї плюралістичності соціального актуалізує розгляд проблеми співвідношення форм регуляції соціального порядку в конкретній спільності. Зокрема, ідеться про концепцію правового плюралізму, стрижнем якої є уявлення про те, що держава не має монополії на право, оскільки, крім державних, існують і недержавні правові та суспільні системи.

Досвід культурного різноманіття, який отримала Європа протягом ХХІ століття, призвів до того, що правові режими меншин постали як дискурс, що суперечить принципу, за яким закон повинен бути «єдиний для всіх», тобто суперечить засадам сучасного проекту держави. Бачення національної держави як єдиної ієрархічної правової системи вступило у конфлікт із реаліями соціального життя. Аналіз причин, що засвідчили кризу політики мультикультуралізму, висвітлив проблему співвідношення правових цінностей демократичної держави та правових режимів окремих меншин.

Правовий режим меншин як специфічний дискурс виконує функцію легітимації особливих культурних (здебільшого релігійних) норм, а також існування особливої інституційної системи для визначення, інтерпретації та виконання цих норм. Для деяких меншин «право» містить особливі норми, що регулюють індивідуальну та суспільну поведінку всередині громад. Різні культурні групи, передусім релігійні громади, можуть мати різні уявлення про те, що в їхніх власних традиціях є «правом» і як захищається справедливість. Так, справедливе рішення в розумінні представників сінської цивілізації – це взаємне примирення; представників індійської цивілізації – рішення панчаяту; представників іудейської цивілізації – рішення на підставі морально-релігійних положень; представників континентального права – судові рішення на основі Закону. Отже, одні культури опираються на внутрішні санкції (поняття боргу, честі, громадський осуд), інші – на зовнішні санкції (юридичну відповідальність). Ці відмінності

полягають у базових ціннісних пріоритетах, які орієнтують спільноти на відтворення особливого способу організації життєдіяльності загалом і вирішення конфліктів зокрема.

Таким чином, правовий плюралізм, на перший погляд, постаючи як загроза цілісності соціального буття, надалі може стати механізмом оптимізації спільного життя людей, яким притаманні різні світобачення, ідеали, релігійні переконання, ціннісні орієнтації тощо. За умови коректної реалізації цей принцип забезпечуватиме адекватні форми соціальної конкуренції, гнучке регулювання відносин у суспільстві, котре враховуватиме специфіку фрагментованої соціальності з її повагою до расових, етнічних, релігійних норм.

Ідея правового плюралізму для більшості західних держав, центрованих навколо моністичної моделі права, стала викликом, спричиненим культурним різноманіттям тих процесів, що відбуваються, зокрема, у європейських країнах. Постмодерніст У. Еко проводив паралелі між сьогоденням і середньовіччям, оскільки, на його погляд, для обох цих періодів характерним є грандіозне культурне змішування. Мислитель зазначав, що в сучасній Європі відбувається міграція, масштаби якої можна порівняти з ранньою індоевропейською міграцією зі Сходу на Захід або ж з уторгненням варварів у Римську імперію. А отже, головною дискурсивною інтервенцією ідеї соціального плюралізму у сферу права є необхідність визнання практик, що забезпечуватимуть взаєморозуміння і продуктивне спілкування попри протиріччя, конфлікти, кризи.

Кошинець Віктор Васильович, адвокат,
кандидат юридичних наук, доцент

МЕЖІ КОМПЕТЕНЦІЇ ЕКСПЕРТА-ПСИХОЛОГА

Статистичні дані констатують збільшення кількості проведених психологічних експертиз. Водночас аналіз судових рішень дає підстави стверджувати, що суди досить критично ставляться до їхніх висновків.

Зокрема, для проведення психологічної експертизи, як і будь-якої іншої, необхідним є дотримання таких умов:

– наявність підстав для проведення певного виду психологічної експертизи;